

DRIESSEN VREELAND B.V.**CULTUURHISTORISCHE VERKENNING****LOCATIE KLEIZUWE 105a VREELAND, GEMEENTE STICHTSE VECHT****Opdrachtgever**

Naam : Driessen Vreeland B.V. b.v.
 Contactpersoon : dhr. Krijn-Jan Driessen
 Adres : Kleizuwe 105a
 PC + plaats : 36105a AG Vreeland
 Tel. : 0294- 23 1795
 Mail : krijn-jan@driessenvreeland.nl

Gemeente/bevoegd gezag

Naam : Gemeente Stichtse Vecht
 Contactpersoon :
 Adres : Postbus 1212
 PC + plaats : 3600 GR Maarssen
 Telefoon : 14036

Uitvoerend bureau

Naam : Cuijpers Advies/ Projectbureau Ruimtelijke Ontwikkeling b.v.
 Auteur : ir. J.J. Cuijpers
 Adres : Gouverneur Hultmanstraat 2
 PC + plaats : 5224 CJ 's-Hertogenbosch
 Tel. : 06 - 5146 1115
 Mail : info@posd.eu
 Website : www.posd.eu
 Projectnummer : 12121

Samenvatting

In dit rapport is de geschiedenis en de totstandkoming van de historische waarden in en nabij de locatie Kleizuwe 105a te Vreeland beschreven. De conclusies van dit onderzoek zijn:

- In het algemeen staan de aanwezige cultuurhistorische waarden de beoogde ontwikkelingen niet in de weg;
- de meeste geconstateerde historisch-geografische waarden blijven gehandhaafd;
- een enkele historisch-geografische waarde (een perceelsgrens) kan niet gehandhaafd worden; deze is thans in het terrein niet meer zichtbaar, waardoor het verlies van deze waarde niet van overwegend belang is;
- een andere historisch-geografische waarde (Die nijwe dijck) wordt weer teruggebracht, hetgeen positief is voor de herkenbaarheid;
- de doorsnijding van de historische Vechtkade dient archeologisch of anderszins cultuurhistorisch begeleid te worden, zodat aanwezige cultuurhistorische waarden kunnen worden gedocumenteerd.
- het gebruik van de kazemat en de groepsschuilplaatsen is positief; voor het uitvoeren van bouwkundige ingrepen is een omgevingsvergunning noodzakelijk.

Versietabel

versie	datum	Inhoud	status	validatie
1-1	17 02 2016	conceptrapport	concept	JC
2-1	22 02 2017	Opmerkingen opdrachtgever verwerkt	rapport	JC
3-1	03 03 2016	Opmerkingen omgevingsdienst verwerkt	rapport	JC

DRIESSEN VREELAND B.V.**CULTUURHISTORISCHE VERKENNING****LOCATIE KLEIZUWE 105a VREELAND, GEMEENTE STICHTSE
VECHT****INHOUD**

1.	INLEIDING	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	Methode van onderzoek	3
1.3	Leeswijzer	4
2.	AANWEZIGE CULTUURHISTORISCHE RELICTEN	5
2.1	Ondergrond	5
2.2	Ontginningsgeschiedenis van de omgeving	6
2.3	Nieuwe Hollandse waterlinie	9
2.3.1	Algemeen	9
2.3.2	Openheid en inundatievlakken	10
2.3.3	Bouwwerken	10
2.4	Relicten	16
3.	WAARDERING	18
3.1	Methodiek	18
3.2	Historische bouwkunst	18
3.3	Historische geografie	19
4.	PERSPECTIEF	20
4.1	Omgang met cultuurhistorische aspecten	20
4.1.1	Haventje	20
4.1.2	(Voormalig) bedrijfsterrein	21
4.1.3	Mitrailleurkazemat en omgeving	22
4.2	Conclusies	23
 <i>Bijlagen bij deze rapportage:</i>		
	<i>Bijlage 1: Geraadpleegde bronnen</i>	24
	<i>Bijlage 2: Redengevende omschrijving mitrailleurkazemat</i>	26

DRIESSEN VREELAND B.V. CULTUURHISTORISCHE VERKENNING

LOCATIE KLEIZUWE 105a VREELAND, GEMEENTE STICHTSE VECHT

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

In verband met de toekomstplannen voor de huidige bedrijfslocatie c.a. aan de Kleizuwe 105a te Vreeland (gemeente Stichtse Vecht) heeft het bedrijf Driessen Vreeland b.v. opdracht gegeven voor het uitvoeren van een cultuurhistorische onderzoek naar eventuele waardevolle relictten in het gebied. De toekomstplannen omvatten de realisering van een haventje aan de Vecht, de realisering van een luxe woonbuurt op de huidige bedrijfslocatie en de nieuwbouw op de plaats van een vervallen boerderij aan de overkant van de Kleizuwe. Bij het haventje en bij de boerderij bevinden zich restanten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in de vorm van groepsschuilplaatsen en een kazemat. Daarnaast bevinden zich naar alle waarschijnlijkheid nog meer cultuurhistorische waarden in en nabij dit gebied, zoals de oude Vechtkade en de oude verkaveling van de Dorssewaard Polder. Ten behoeve van de planprocedures van de verschillende onderdelen heeft het bedrijf een beschrijving nodig van de aanwezige cultuurhistorische waarden en een aanduiding van het toekomstperspectief van die waarden (wat gaat er in de toekomst mee gebeuren).

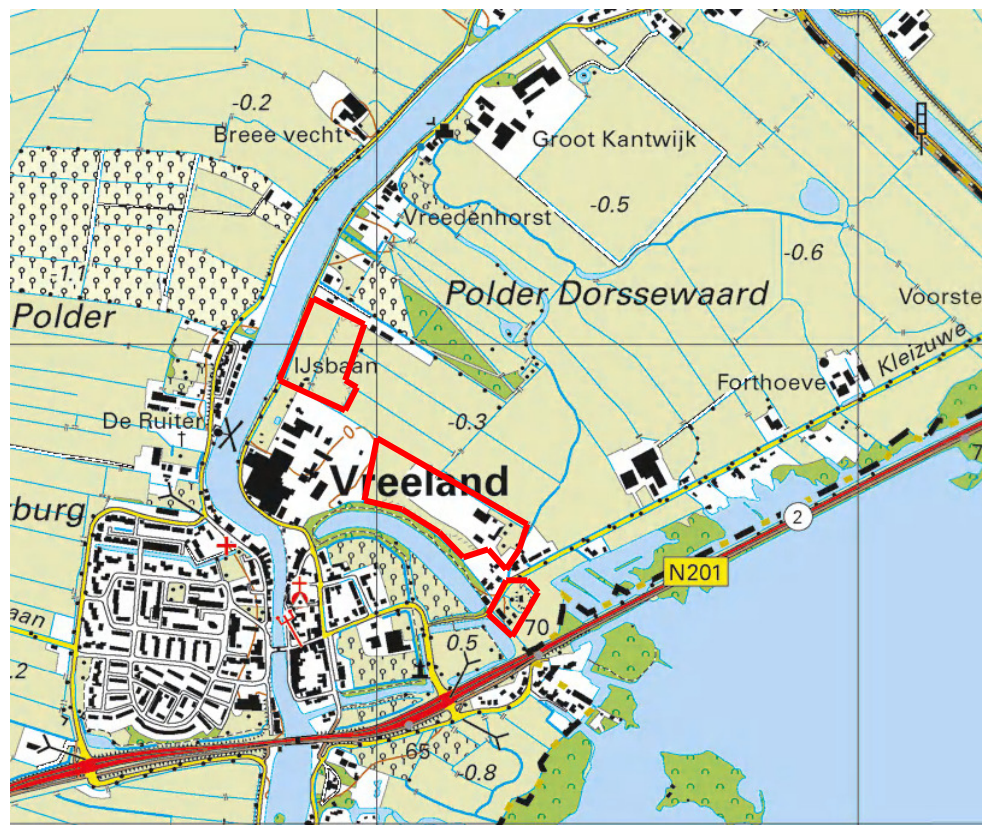
1.2 Methode van onderzoek

Het onderzoek en advies zijn geheel overeenkomstig de desbetreffende richtlijnen van de Rijksdienst voor het cultureel erfgoed¹ opgesteld door een ter zake kundig persoon, te weten ir. J.J. Cuijpers, stedenbouwkundige en erfgoeddeskundige. In genoemde richtlijnen is aangegeven dat het onderzoek een inventarisatie, een waardering en een beschrijving van het perspectief moet omvatten.

De navolgende werkzaamheden zijn verricht om vorm te geven aan het onderzoek:

1. Analyse historische kaarten en andere gepubliceerde historische gegevens, archiefonderzoek digitaal toegankelijke inventarissen: relevante archiefstukken uit het Utrechts Archief zijn onderzocht.
2. Literatuuronderzoek in het algemeen, alsmede archeologische rapporten van de onderhavige locatie.
3. Onderzoek ter plaatse.

¹ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening, versie 6 zoals verzonden aan de Tweede Kamer, februari 2013.

Afbeelding 01 - Situatie van het studiegebied; de locatie is omgeven door rode lijnen.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 is de totstandkoming van de huidige ruimtelijke structuur uiteen gezet en zijn de afzonderlijke cultuurhistorische elementen en structuren nader beschreven. In hoofdstuk 3 is de systematische waardering van deze elementen en structuren opgenomen. In hoofdstuk 4 is het perspectief van de geconstateerde waarden weergegeven, waarbij de bestaande ruimtelijke ontwerpen als uitgangspunt zijn genomen.

De afzetting van de kleilagen in het gebied heeft reeds geruime tijd geleden plaatsgevonden. De gronden zijn geheel gerijpt. Blijkens de bodemkaart worden de gronden gerekend tot de poldervaaggronden³. Een poldervaaggrond is een bodemtype in kleigrond zonder veen binnen 80 cm en zonder donkere bovengrond. In poldervaaggronden heeft reeds enige bodemvorming plaatsgevonden.

2.2 Ontginningsgeschiedenis van de omgeving

De nederzetting Dorssen

De naam Dorssewaard is genoemd naar de nederzetting Dorssen (Dorsken, Dursken) die hier al in de zevende of achtste eeuw aanwezig was. Sommigen menen dat de nederzetting op de plaats van het huidige Vreeland lag⁴, anderen denken eerder aan de overkant van de oude Vecht, ongeveer ter hoogte van het studiegebied en het bedrijfsterrein Greif aan de Bergseweg⁵. Bij het archeologisch onderzoek in het studiegebied zijn echter geen archeologische indicatoren, vegetatiehorizonten of andere aanwijzingen voor bewoningsresten gevonden⁶.

Veeland

Om de grens van zijn gebied te verdedigen en om te voorkomen dat iemand anders tol zou gaan heffen op de Vecht, hetgeen de voor Utrecht profijtelijke scheepvaart ernstig gehinderd zou hebben, liet de bisschop van Utrecht vanaf 1252 het slot "Vredeland" bouwen op een hogere plek in de bocht van de Vecht⁷. De bouw van het slot gaf de stoot tot de groei van Vreeland tot nederzetting die in 1265 stadsrechten kreeg⁸. Het slot kende een tumultueuze geschiedenis met belegeringen, verpandingen etc. en in 1528/1529 is het gesloopt. De stad Vreeland is nooit uitgegroeid tot een volwaardige stad, onder meer omdat veel ambachtslieden rond 1275 naar het opkomende Amsterdam werden overgebracht⁹. Eind zestiende eeuw zouden de stadsrechten vervallen zijn¹⁰, maar in 1719 werd Vreeland nog steeds een stad genoemd¹¹. Een bocht van de Vecht, die oostelijk om de stad en het kasteel heen stroomde, werd in 1438 afgesneden¹², zodat de stad Vreeland op een eiland in de rivier kwam te liggen.

De Kleizuwe

Vanaf ongeveer het jaar 1000 begonnen in deze omgeving de veenontginningen¹³, waarbij onder meer de bisschop van Utrecht een belangrijke rol speelde. Behoeftte aan landbouwgrond was in het begin het belangrijkste motief. In het algemeen startte de ontginning met de aanleg van een weg en/of een waterloop door het te ontginnen gebied. Vervolgens werden er stukken van gelijke lengte (hier zo'n 110 m¹⁴) langs zo'n weg uitgezet ("geslagen") en de kopers konden vanaf de weg een strook ter breedte van het uitgezette stuk ontginnen. De

³ Stiboka, 1970.

⁴ De Steekproef, 2015.

⁵ Cruysheer, 2007; Jonker-Duynstee en Cruysheer, 2015, pag. 14

⁶ De Steekproef, 2015, p.12.

⁷ Cruysheer, 2007, pag. 41.

⁸ De Steekproef, 2015, pag. 7.

⁹ Cruysheer, 2007, pag. 42.

¹⁰ De Steekproef, 2015, pag. 8.

¹¹ Jonker-Duynstee en Cruysheer, 2015, pag. 43.

¹² Cruysheer, 2007, pag. 42.

¹³ De Steekproef, 2015, pag. 7.

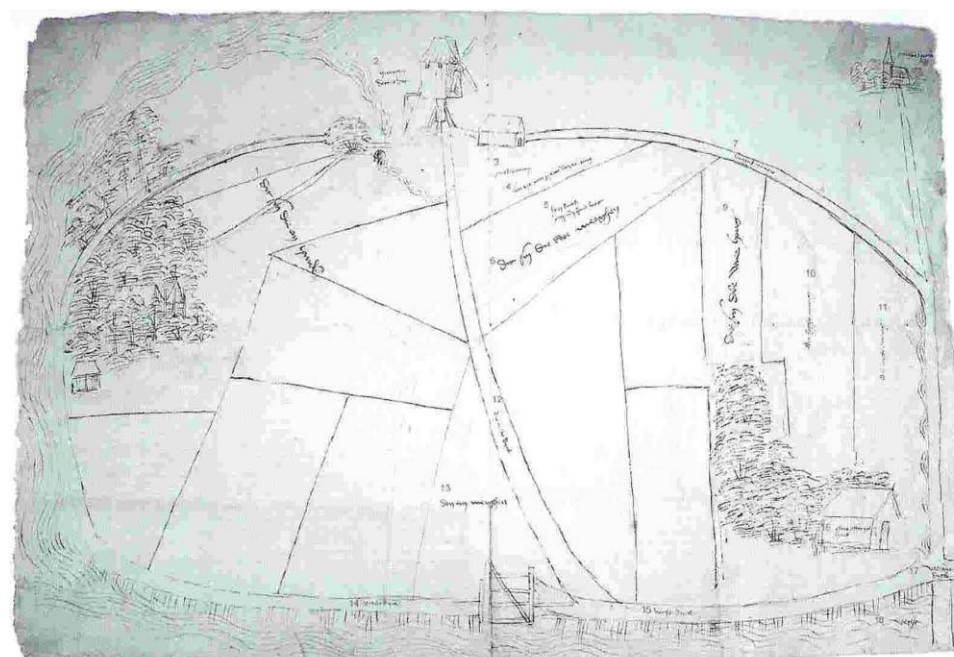
¹⁴ Jonker-Duynstee en Cruysheer, 2015, pag 11.

ontginning ging door totdat men op een natuurlijke of bestuurlijke grens stuitte. Zo ontstond een landschap met relatief smalle, lange percelen.

De Kleizuwe is zo'n ontginningsas, die al omstreeks het jaar 950 werd uitgezet vanuit de Vecht¹⁵. De weg vormde een verbinding tussen de Vecht en het Goiland. Aan de ene zijde zal op een deel van de rivierklei toen al cultuurgrond hebben gelegen. De andere zijde, het Dorsseveen, was toen nog woest, maar werd enige tijd na de aanleg (ergens tussen 1080 en 1140¹⁶) ontgonnen¹⁷. Na de middeleeuwen ging men steeds meer over tot het afgraven van de veenlagen voor de turfwinning ten behoeve van de steden in de omgeving. Het midden van de langgerekte percelen werd tot diep onder de waterspiegel afgegraven. De kanten liet men liggen (de zogenaamde legakkers, waarop het veen te drogen werd gelegd). Veelal sloegen de legakkers in de tijd na de turfwinning weg, waardoor er grote plassen ontstonden (zoals de Wijde Blick en de Loosdrechtse Plassen).

De Dorssewaard

De Dorssewaard is genoemd naar de nederzetting Dorssen. Over de oudste geschiedenis is niet veel bekend. Hoogstwaarschijnlijk was dit gebied al in cultuur toen de Kleizuwe werd aangelegd. Mogelijk hebben er ook een of meerdere boerderijen, of zelfs de nederzetting Dorssen gelegen¹⁸. Op een schematische kaart uit omstreeks 1500 (zie hierna) staan 5 verspreid liggende boerderijen aangegeven. De verkaveling van het gebied is anders dan de slagenverkaveling die we op de veengronden aantreffen.

Afbeelding 03 - Schematische kaart van de Dorssewaard van omstreeks het jaar 1500 (bron: Cruysheer, 2007); de Kleizuwe is rechts weergegeven, de Vecht ligt onder en links; de Dorssewaard is sterk vertekend en schematisch weergegeven. Dat maakt het identificeren van de aangegeven perceelsgrenzen moeilijk.

¹⁵ Cruysheer, 2007, pag. 41.

¹⁶ Jonker-Duynstee en Cruysheer, 2015, pag. 15.

¹⁷ De naam Dorsseveen komt pas in 1235 voor (Cruysheer, 2007, pag. 39); mogelijk heeft daar ook een nederzetting gelegen.

¹⁸ Cruysheer, 2007, pag. 41.

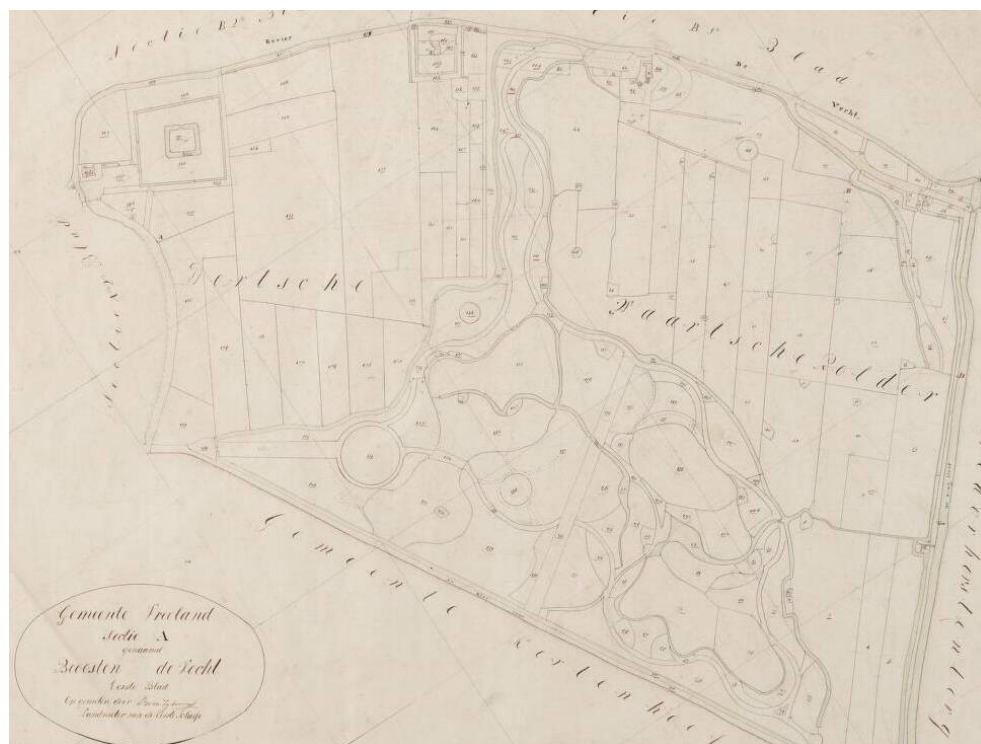
Het gaat hier om een min of meer blokvormige verkaveling, waarvan de hoofdlijnen waarschijnlijk uit de middeleeuwen stammen. Van de polder zijn enkele schematische kaarten uit omstreeks 1500¹⁹ teruggevonden (afbeelding 03). De historische verkaveling van de Dorssewaard is zeer interessant en verdient een nadere studie.

Landhuizen en parken

Na de middeleeuwen zijn in de Dorssewaard meerdere landhuizen opgericht, soms compleet met park. Het meest opvallend zijn "Welgelegen" en het Plantagehuis.

Welgelegen

De oorsprong van de buitenplaats "Welgelegen" lag aan de overzijde van de Vecht en bestond in 1712 uit een eenvoudige boerderij²⁰. Het werd in 1782 gekocht door de rijke lakenhandelaar Jan van der Tuuk, die het landgoed Welgelegen in een periode van 21 jaar uitbreidde tot zo'n 140 ha, waarbij een deel in de Dorssewaard kwam te liggen²¹. Het landgoed werd in Engelse landschapsstijl ingericht met kronkelige waterlopen en vijvers, wandelpaden, bossen en uitzichten²². In 1802 ging Van der Tuuk failliet en zijn bezittingen werden geveild²³. Na het overlijden van de nieuwe eigenaar in 1856 werd het bezit in 20 kavels geveild en alle 9000 bomen werden gekapt²⁴.

Afbeelding 04 - Kadastraal minuutplan van de Dorssewaard; te zien is, dat het landschapspark van Welgelegen het centrale deel van het gebied bestrijkt²⁵.

¹⁹ Cruysheer, 2007. pag. 43-48.

²⁰ Jonker-Duynstee en Cruysheer, 2015, pag. 89.

²¹ Cruysheer, 2007, pag. 41.

²² Zie kadastraal minuutplan, 1832, afbeelding 04.

²³ Jonker-Duynstee en Cruysheer, pag. 89.

²⁴ Jonker-Duynstee en Cruysheer, pag. 89.

²⁵ Zijlman, J.B. van (1828): kadastraal minuutplan gemeente Vreeland, sectie A. blad 01.

In een deel van het gebied liggen nu polovelden. In het gebied zijn de restanten van het landgoed nog herkenbaar in de vorm van kronkelsloten en microreliëf.

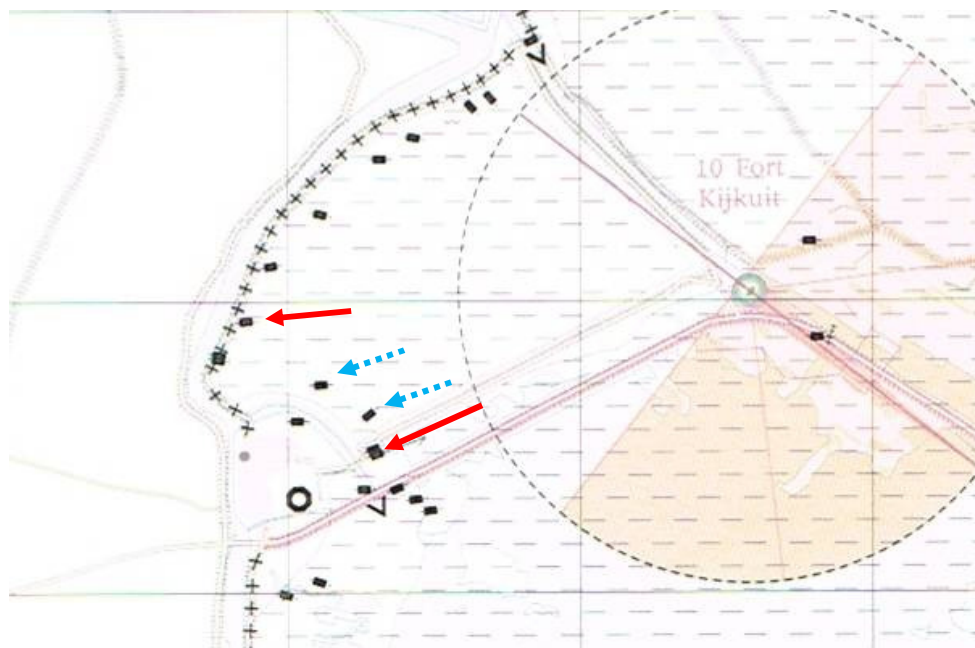
Het Plantagehuis

Het Plantagehuis werd in 1832 gebouwd op middeleeuwse fundamenten²⁶. Het was een "pavillon de plaisir", in 1908 verbouwd in de vorm van een moors paleis. Om het gebouw heen werd een park aangelegd in Engelse landschapsstijl. Het Plantagehuis is in 2001 op de monumentenlijst geplaatst, waarbij niet alleen het woonhuis, maar ook de daarbij behorende elementen (park, toegangshek, twee bruggen, twee gedenkpalen en een dienstgebouwtje) werden beschermd²⁷. Aan de oostzijde van de rivierarm bevindt zich het woonhuis met een smalle tuin. In de tuin staan waardevolle boomsoorten als moerascypres, rode beuk, acacia en treures. Het grootste deel van de parkaanleg bevindt zich aan de westzijde van de rivierarm, een boomgaard, toegankelijk via een brug en de Breedelaan met gedenkpalen.

2.3 Nieuwe Hollandse waterlinie

2.3.1 Algemeen

De Nieuwe Hollandse Waterlinie is een historische verdedigingslinie, die zich over een lengte van 85 km uitstrekt van Muideren tot aan de Biesbosch en die gericht was op de verdediging van het dichtst bevolkte en economisch meest belangrijke deel van het land. Omstreeks 1815 werd met de aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie begonnen en er werd tot aan de tweede wereldoorlog aan verbouwd en veranderd.

Afbeelding 05 - Het strategisch stelsel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in 1940 (bron: Steenbergen, 2009); de met de rode pijltjes aangegeven versterkingen liggen in het studiegebied; de met gestippelde blauwe pijltjes aangegeven versterkingen zijn inmiddels verdwenen. Het studiegebied behoorde tot het inundatievlak (horizontale streepjesarcering).

²⁶ bron: kasteleninutrecht.eu/PlantageHuis.htm.

²⁷ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Monumentenregister Complexnummer: 520386

Bij een vijandelijke aanval liet men grote gebieden van enkele kilometers breed onderlopen (zogenaamde inundatievlakken), waardoor de vijand op afstand kon worden gehouden. Gebieden die hoger lagen (zogenaamde accessen) werden verdedigd met forten, waarvan er uiteindelijk 46 zijn gebouwd. Later werd daartussen nog een fijnmaziger verdediging met kazematten, groepsschuilplaatsen e.d. aangelegd. De militaire inzet van vliegtuigen maakte de linie uiteindelijk onbruikbaar.

In 2005 werd de gehele Nieuwe Hollandse Waterlinie op de rijksmonumentenlijst geplaatst. De linie is aangemeld voor de UNESCO werelderfgoedlijst.

2.3.2 Openheid en inundatievlakken

Kringenwet

Om een vrij schootsveld te hebben, werden rondom forten beperkingen ingesteld. Omdat de landsverdediging de hoogste prioriteit verdiende werd in 1853 de Kringenwet uitgevaardigd. In de binnenste kring van 300 meter rond een (belangrijk) verdedigingswerk mocht alleen van hout worden gebouwd en met toestemming van de Minister van Oorlog. In de middelste kring van 600 meter mocht tot 50 cm hoogte met steen worden gebouwd, daarboven moest het verbrandbaar zijn. In de buitenste kring, tot 1000 meter rond het fort, mocht wel in steen worden gebouwd maar bij oorlogsdreiging konden alle opstallen zonder meer worden geruimd; de houten huizen zouden dan worden platgebrand. De Kringenwet was tot 1951 van kracht en werd pas in 1963 definitief ingetrokken. Rondom Fort Kijkuit waren deze kringen ook van kracht. Binnen 1000 m van het fort was de Kringenwet dus van toepassing. De drie deelgebieden waaruit het studiegebied bestaat liggen op grotere afstand van het fort (Het Haventje 1500 m, het voormalig bedrijfsterrein 1250 m en de mitrailleurkazemat 1286 m).

Inundatievlakken

De polder Dorssewaard was deel van de inundatievlakken van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. In geval van vijandelijke dreiging werd het gebied onder water gezet, door middel van een uitgekiend stelsel van sluizen en andere waterwerken. Het waterpeil was niet te hoog (om te voorkomen dat men met boten over zou kunnen steken), maar ook niet te laag (om te zorgen dat sloten en andere diepere delen niet zichtbaar waren). De inundatievlakken waren in het algemeen open, schaars begroeid en schaars bebouwd.

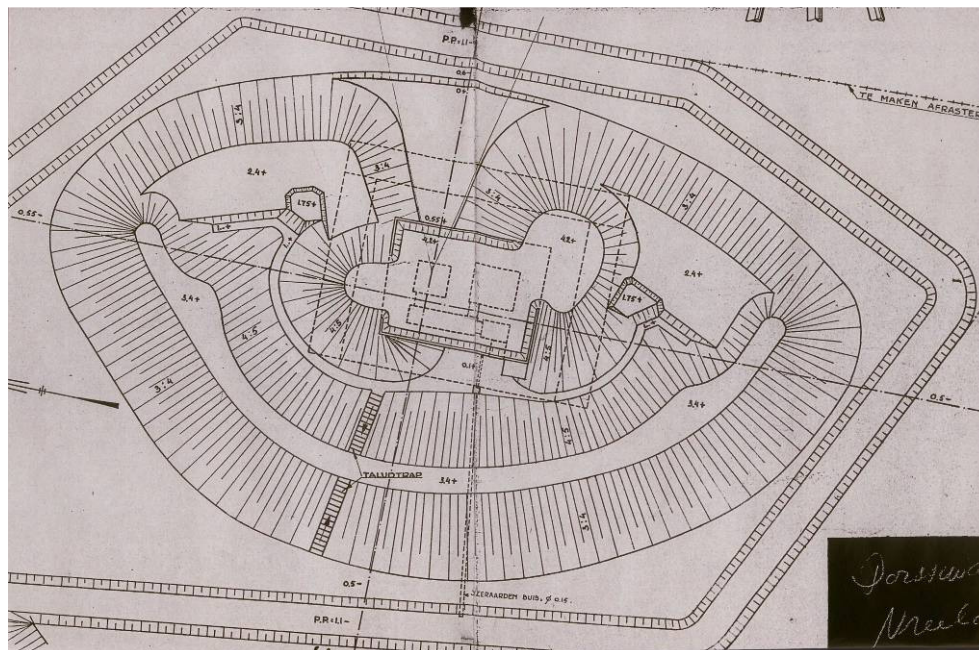
2.3.3 Bouwwerken

beschrijving

In 1933 werd de weg Hilversum-Vreeland-Loenen aangelegd. Daardoor ontstond er een nieuwe acces in het inundatiegebied van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, die uiteraard verdedigd moest worden. Daartoe werden drie kazematten gebouwd, twee bij Overmeer en een bij Vreeland. Die laatste ligt in het studiegebied. Bij de kazemat werd ook een schuilbunker gebouwd. De kazemat werd omgeven door aarden wallen en een sloot. De geschutsopening bleef uiteraard vrij en was gericht op de nieuwe weg.

huidige situatie

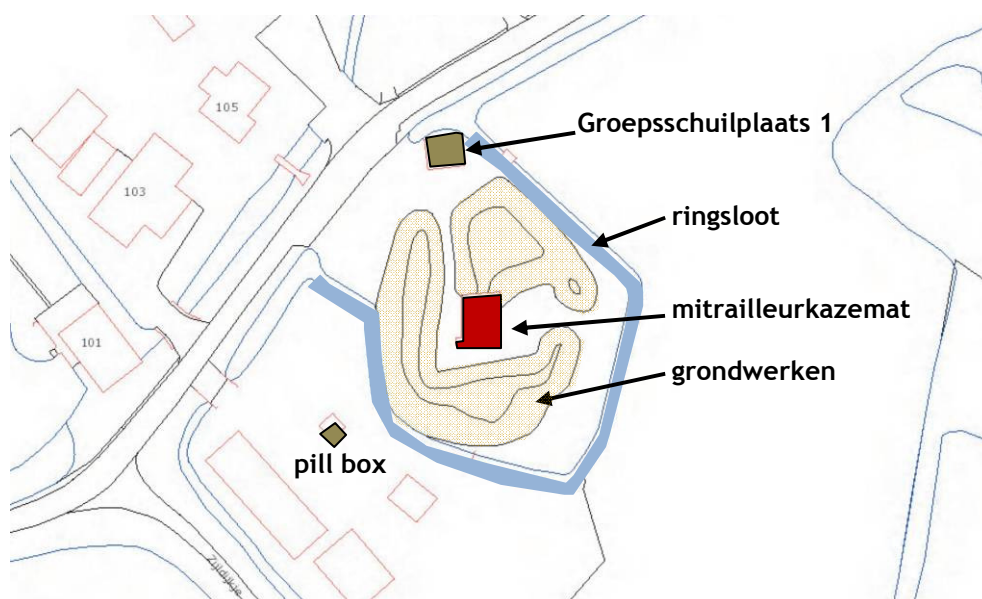
Binnen de begrenzing van het studiegebied liggen meerdere restanten van verdedigingswerken die ooit deel uitmaakten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het gaat om verdedigingswerken uit het interbellum (1918-1940).

Afbeelding 06 - Ontwerptekening (oorspronkelijk blauwdruk) kazemat met aardwerken; het noorden is links; opvallend is het uitgebreide wallenstelsel dat de mitrailleurkazemat omringt.

a. Kazemat en omgeving

De kazemat in het studiegebied werd in 1935 gebouwd ter verdediging van de weg Hilversum-Vreeland. Het is een mitrailleurkazemat. Dit verdedigingswerk was het centrale deel van een ensemble, waartoe ook groepsschuilplaats 1 behoort. De kazemat en de daarbij behorende aardwerken ligt, samen met groepsschuilplaats 1, binnen een ringsloot. Inmiddels is er nogal wat opgaande beplanting binnen dit terrein opgegroeid. De redengevende beschrijving van de kazemat is opgenomen als bijlage bij dit rapport (bijlage 2).

Afbeelding 07 - Mitrailleurkazemat en omgeving (ondergrond: GBKN, kadaster.nl); binnen de ringsloot ligt het ensemble, bestaande uit de kazemat zelf, groepsschuilplaats 1 en de bijbehorende grondwerken.

Afbeelding 08 - Mitrailleurkazemat, zuidwestzijde (bron: Het Utrechts Archief, beeldbank, foto april 1988).

Afbeelding 09 - Mitrailleurkazemat, noordoostzijde (bron: Het Utrechts Archief, beeldbank, foto april 1988).

Afbeelding 10 - Mitrailleurkazemat, omringende sloot met rechts restanten van de beschermende wallen rondom de kazemat.

b. Groepsschuilplaats 1

De groepsschuilplaats 1 werd hoogstwaarschijnlijk tegelijkertijd met de mitrailleurkazemat gebouwd. Hiervan zijn veel minder gegevens terug te vinden.

Groepsschuilplaats 1 is overwoekerd door klimop en omringd met opgaande bomen. De groepsschuilplaats is gedeeltelijk tegen het wallenstelsel rondom de mitrailleurkazemat gebouwd. Van deze groepsschuilplaats is geen redengevende omschrijving gevonden.

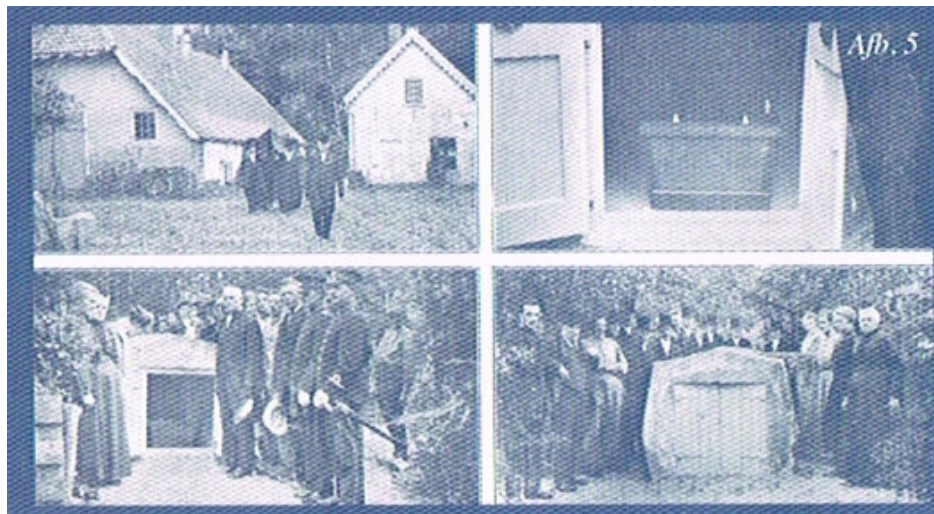
Afbeelding 11 - Groepsschuilplaats 1 vlakbij de mitrailleurkazemat.

c. Pillbox

Op het erf van de vervallen boerderij (Kleizuwe tegenover 101-103) naast de mitrailleurkazemat bevindt zich een betonnen bouwsel, een zg. pillbox²⁸. Jonker-Duynstee en Cruysheer vermelden:

²⁸ Pillboxes zijn betonnen, half ingegraven, wachtposten, gewoonlijk voorzien van schietgaten, waardoor wapens afgevuurd konden worden. De naam komt oorspronkelijk van de gelijkenis met de cilindrische doosjes waarin medische pillen vroeger verkocht

*"In Vreeland vond in 1925 een unieke begrafenis plaats die de nationale krant haalde: Wethouder van Nierop, wonende aan de Kleizuwe 105, werd begraven in een pillbox. Dit was een kleine bomvrije ruimte van 1,5 x 5 meter en 6000 kilo zwaar, waarvan er tijdens de Eerste Wereldoorlog tientallen in de Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn geplaatst, ook in Vreeland. Na de mobilisatie 1914-18 kocht Van Nierop zo'n pillbox van het leger en werd hier, conform zijn wens, in zijn eigen tuin in begraven. Later is Van Nierop herbegraven en is de pillbox met veel moeite naar de achterkant van de tuin versleept, waar deze nog steeds ligt."*²⁹

Afbeelding 12 - beelden van de begrafenis in deze pillbox van wethouder Van Nierop in 1925 (bron: Jonker-Duynstee en Cruysheer, 2015).

Afbeelding 13 - Pillbox op het erf van de vervallen boerderij naast de mitrailleurkazemat.

werden. Ze werden vooral in en na de eerste wereldoorlog aangelegd als bescherming tegen lichte wapens en granaten. De eerste pillboxes werden door het Duitse leger gebouwd in september 1917, tijdens de eerste wereldoorlog. (bron: <http://www.militaryfactory.com>)

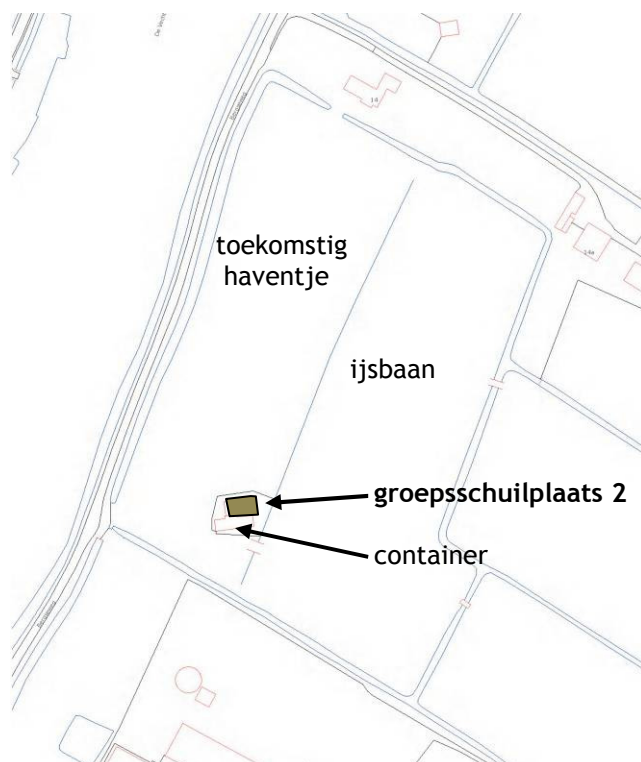
²⁹ Jonker-Duynstee en Cruysheer, 2015, pag. 131.

Hoewel het bouwwerk dus zeker niet meer op zijn oorspronkelijke plaats ligt en alleen maar een indirecte relatie heeft met de Nieuwe Hollandse Waterlinie (en ook niet tot het rijksmonument behoort) heeft het zeker een cultuurhistorische betekenis op lokaal en regionaal niveau.

d. Groepsschuilplaats 2

Afbeelding 14 - Groepsschuilplaats 2 vlakbij de ijsbaan.

Afbeelding 15 - Situatie groepsschuilplaats 2 vlakbij de ijsbaan (ondergrond: GBKN, kadaster.nl).

Aan de oostzijde van de Vecht is in het interbellum een hele reeks groepsschuilplaatsen gebouwd. Een daarvan (hierna groepsschuilplaats 2

genoemd) is nog zichtbaar in het terrein vóór de ijsbaan. De groepsschuilplaats is omringd met knotbomen. Ertegenaan staat een container met materialen voor de ijsbaan. Er zijn geen (restanten van) aardwerken aanwezig. Uit cultuurhistorisch oogpunt is het geen bezwaar om alsnog wallen aan te leggen, mits het bouwwerk zelf niet beschadigd wordt. Van deze groepsschuilplaats is geen redengevende omschrijving gevonden.

2.4 Relicten

In het voorafgaande is een korte beschrijving gegeven van het ontstaan van het gebied en de historische objecten die er zich bevinden. Op het navolgend kaartje zijn de relictten aangegeven, restanten van historische ontwikkelingen die nu nog herkenbaar zijn.

1. Historische perceelsgrenzen

In het voorafgaande is aangegeven dat de verkaveling in het gebied naar verwachting zeer oud is, waarschijnlijk uit de middeleeuwen. Helaas hebben we de perceelsgrenzen die op de kladkaart uit omstreeks 1500 staan aangegeven (zie afbeelding 03) niet kunnen identificeren. Wel hebben we de beschikking over de kadastrale minuutkaart uit 1832 (opgemeten 1828, definitief gemaakt 1832, afbeelding 04). De daarop aangegeven perceelsgrenzen die overeenkomen met de huidige kadastrale grenzen, zijn weergegeven op afbeelding 16.

2. "Die nijwe dijck"

"Die nijwe dijck" is een waterloop met kade, die aangegeven staat op de genoemde kaart uit omstreeks 1500. Deze waterloop liep naar een watermolen. Bij het aanleggen van het landgoed Welgelegen aan het eind van de achttiende eeuw, is een deel van de waterloop en kade verdwenen. Ook binnen het studiegebied liep deze waterloop. Hij is wel als perceelsgrens op de kaart bewaard gebleven, maar in het terrein niet herkenbaar.

3. Kade langs de Vecht

Langs de Vecht loopt van oudsher een lage kade, die tevens voor de ontsluiting van de aangrenzende gronden diende. Over deze kade zijn niet veel gegevens bekend. Sommige deskundigen houden het zelfs op een natuurlijke oeverwal langs de Vecht³⁰. Als het al om een kade gaat, zijn er vooralsnog geen gegevens over het tijdstip van aanleg van deze kade beschikbaar. De kade of oeverwal is van een geringe hoogte (ongeveer 60 cm³¹), maar wel duidelijk in het terrein herkenbaar.

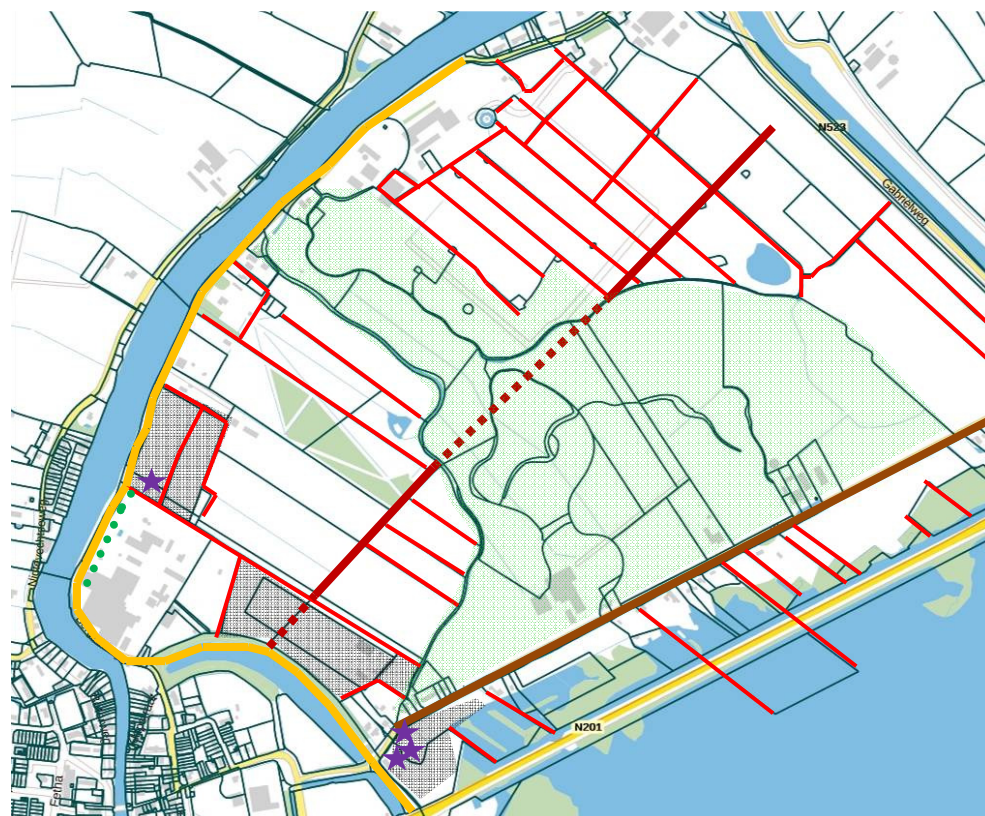
Ter hoogte van het bedrijfsterrein Greif aan de Bergseweg staat een fraaie rij knotbomen langs deze kade. Binnen het studiegebied is geen beplanting aanwezig.

4. Voormalig landgoed Welgelegen

Tegen het eind van de achttiende eeuw werd het landgoed Welgelegen aangelegd, waartoe waterlopen en perceelsgrenzen in het gebied werden opgeruimd. Nieuwe waterlopen werden met een kronkelend verloop aangelegd, geheel in stijl van de Engelse landschapskunst. Het landgoed is grotendeel verdwenen en het park is weer omgezet in agrarische gronden. De waterlopen zijn wel gehandhaafd en heden ten dage nog te onderscheiden. Een van die waterlopen grens aan het studiegebied.

³⁰ Cruysheer, 2007. pag. 38.

³¹ bron: AHN.nl, kadehoogte 0.37 +NAP, aangrenzende maaiveldhoogte -0.21 NAP.

Legenda

- historische perceelsgrenzen
- "die nijwe dijck" (kade en waterloop)
- verdwenen stukken "die nijwe dijck"
- kade langs de Vecht
- knotbomen langs de kade
- voormalig landgoed Welgelegen
- ★ restanten Nieuwe Hollandse Waterlinie
- studeergebied

Afbeelding 16 - historische relictten in het studiegebied en de omgeving.

5. Restanten Nieuwe Hollandse Waterlinie

In de vorige paragraaf zijn de restanten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in de naaste omgeving van het studiegebied beschreven. De pillbox behoort strikt genomen niet bij het rijksmonument De Nieuwe Hollandse Waterlinie, maar is daar indirect wel mee verbonden (zie paragraaf 2.3.2. onder c.).

Wellicht ten overvloede wordt opgemerkt dat zich op het meest oostelijke plandeel de restanten van een vervallen boerderij bevinden. Volgens geen van de geraadpleegde bronnen hebben deze restanten cultuurhistorische waarde. De restanten waren geen onderwerp van deze studieopdracht en zijn dan ook niet nader bestudeerd. Vooralnog kan ervan uitgegaan worden dat deze restanten geen cultuurhistorische waarden hebben en dus verwijderd kunnen worden ten behoeve van de nieuwbouw van een woning.

3. WAARDERING

3.1 Methodiek

Bij toepassingen op het vlak van de ruimtelijke ordening is enkel een beschrijving van de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden niet voldoende³². Ook de waardebeoordeling van het aanwezige erfgoed en de gevoeligheid voor ingrepen zijn bepalende factoren. Er zijn twee manieren om de waarden van cultuurhistorie te bepalen, namelijk:

- a. door te waarderen op basis van een officieel toegekende status ('waardevolle elementen'). Veelal betreft het een beschermd status als beschermd dorpsgezicht, rijksmonument, gemeentelijk monument, nationaal landschap etc.
- b. door te waarderen aan de hand van onderscheiden waarderingscriteria, die de kwaliteit van het erfgoed weerspiegelen ('waardevolle elementen').

De onder a. genoemde waardering van een object, vindplaats of gebied is terug te vinden in de gangbare registers en kaarten van verschillende overheden. Voor de onder b. genoemde waardering bestaan uiteenlopende systemen; ze verschillen naar vakgebied, mate van codificatie en toepassing. Van een (breed geaccepteerde en toegepaste) integrale, cultuurhistorie-brede waarderings-systematiek is in Nederland op dit moment (nog) geen sprake.

Er is voor dit rapport gebruik gemaakt van zowel de onder a. genoemde benadering voor de onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, omdat deze op de rijksmonumentenlijst staan en aangemeld zijn voor werelderfgoed.

Voor de overige geconstateerde objecten kan hiervan geen gebruik worden gemaakt, omdat historisch-landschappelijke waarden (nog) niet beschermd worden op rijksniveau. Blijkens de recente beleidswijzigingen gaat het rijk ervan uit, dat de bescherming van deze waarden op gemeentelijk niveau en/of door de beherende instantie plaatsvindt. De eerder beschreven waarden zijn van belang voor de plaatselijke geschiedenis en zijn medebepalend voor de ruimtelijke kwaliteit in het plangebied. Gesignaleerde waarden op het gebied van historische geografie dienen in de afweging bij het opstellen van ruimtelijke plannen betrokken te worden.

3.2 Historische bouwkunst

In dit vakgebied onderscheiden we de volgende waardeniveaus:

1. waardevol op internationaal niveau: opgenomen op de UNESCO World Heritage List. In het plangebied zijn objecten te vinden die op deze lijst staan of die genomineerd zijn voor deze lijst. De Nieuwe Hollandse Waterlinie staat wel op de nominatie om op de lijst te worden opgenomen.
2. waardevol op nationaal niveau: opgenomen op de (rijks)monumentenlijst. In het plangebied zijn meerdere objecten te vinden die beschermd zijn als gevolg van opname op deze lijst (de objecten, behorende tot de Nieuwe Hollandse Waterlinie).
3. waardevol op provinciaal niveau: opgenomen op een provinciale lijst. De provincie Utrecht heeft geen provinciale monumentenlijst, zodat in het plangebied zijn geen provinciale monumenten aanwezig kunnen zijn.

³² Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2013.

4. waardevol op gemeentelijk niveau: opgenomen op de gemeentelijke monumentenlijst. In het plangebied zijn geene gemeentelijke monumenten aanwezig.
5. waardevol op plaatselijk niveau: panden die van belang zijn voor het straatbeeld en/of de omgeving. In het plangebied zijn geen karakteristieke panden aanwezig.

Binnen het plangebied zijn beschermde en objecten aanwezig, nl. de onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

3.3 Historische geografie

Historisch-landschappelijke en historisch-stedenbouwkundige waarden worden niet beschermd op rijksniveau. Blijkens de recente beleidswijzigingen gaat het rijk ervan uit, dat de bescherming van deze waarden op gemeentelijk niveau plaatsvindt. De eerder beschreven waarden (paragraaf 2.3 en 2.4) zijn waarden op gemeentelijk of plaatselijk niveau, die van belang zijn voor de plaatselijke geschiedenis en medebepalend voor de ruimtelijke kwaliteit in het studiegebied. Gesignaleerde waarden op het gebied van historische geografie dienen in de afweging bij het opstellen van ruimtelijke plannen betrokken te worden. Indien de waarden zodanig karakteristiek zijn en bedreigd worden door mogelijke toekomstige ontwikkelingen, dan dienen ze in het bestemmingsplan beschermd te worden met gerichte regels, zoals omgevingsvergunningstelsels voor bepaalde werken of werkzaamheden.

Tabel 1 - Waardering aanwezige relictten				
Nr.	Object	Datering	Zichtbaarheid/ herkenbaarheid	Waardering
a.	Historische perceelsgrenzen	Mogelijk middeleeuwen, in ieder geval vóór 1832	matig tot goed	Matig tot redelijk hoog
b.	"Die nijwe dijck"	(late) middeleeuwen	Redelijk	Redelijk hoog
c.	Kade langs de Vecht	onbekend	Goed	hoog
d.	Restanten voormalig landgoed Welgelegen	Eind 18e eeuw	Redelijk - goed	Redelijk hoog
e.	Nieuwe Hollandse Waterlinie - bouwwerken	1935		rijksmonument
f.	pillbox	1918	goed	hoog
g.	Nieuwe Hollandse Waterlinie - inundatievlak	19e eeuw	redelijk	hoog

4. PERSPECTIEF

4.1 Omgang met cultuurhistorische aspecten

4.1.1 Haventje

Het gebied waar het recreatiehaventje is gepland, kent de volgende cultuurhistorische waarden: historische perceelsgrenzen, de Vechtkade en de groepsschuilplaats. Met deze waarden wordt in het ontwerp op de volgende wijze omgegaan.

Afbeelding 17 - Bestemmingsplankaart te ontwikkelen recreatiehaven.

- *Historische perceelsgrenzen*

De perceelsgrenzen rondom het weilandje waar het recreatiehaventje is gepland en rondom de ijsbaan bestonden al vóór 1832 en zijn mogelijk middeleeuws. De perceelsgrenzen zijn gemarkeerd met sloten. Deze blijven zoveel mogelijk gehandhaafd en de historische perceelsgrenzen blijven dan ook in de toekomst herkenbaar.

- *De Vechtkade*

De Vechtkade (ongeveer 60 cm hoog) wordt doorsneden door een toegang vanaf de Vecht naar het toekomstige haventje. Daarbij wordt dit historisch element dus voor een klein deel teniet gedaan. Bij het uitvoeren van de doorgraving is registratie en begeleiding door een deskundig persoon zeer gewenst. Het beloop van de kade wordt in de toekomst gemarkeerd door een brug over de doorvaart. Daardoor blijft het beloop herkenbaar. Wellicht kan de knotwilgenbeplanting langs de kade (voor een deel) doorgezet worden, hetgeen het beloop van de kade onderstreept en daardoor uit cultuurhistorisch oogpunt niet ongewenst is.

- **Groepsschuilplaats**

De groepsschuilplaats behoort tot de Nieuwe Hollandse Waterlinie en is daardoor beschermd rijksmonument. Het bouwwerk blijft gehandhaafd. Gebruik van het bouwwerk, bijvoorbeeld als opslagplaats is gewenst. De knotbomen rondom de groepsschuilplaats hoeven niet verwijderd te worden, maar regelmatig onderhoud is wel gewenst. De insteeklijn voor het haventje dient voldoende ver van de groepsschuilplaats te liggen om gevaar van ondermijning te voorkomen.

De vraag is gesteld of het wenselijk is om het toekomstige clubgebouw dat bij het haventje hoort, strak tegen de groepsschuilplaats aan te bouwen. Los van andere overwegingen moet ondergetekende constateren dat dit uit cultuurhistorisch oogpunt ongewenst is. Groepsschuilplaatsen als deze stonden vrij in het landschap en gingen geen ruimtelijke relatie aan met de omgeving: ze werden duidelijk als apart object neergezet, zonder aanpassing aan bestaande bebouwing in de buurt. Als een (veel groter en waarschijnlijk ook opvallender) clubgebouw er tegenaan of vlak erbij zou worden gebouwd, zou de groepsschuilplaats visueel wegvallen en als het ware deel worden van de nieuwe bebouwing. Dat zou afbreuk doen aan de cultuurhistorische kwaliteiten van het bouwwerk.

- **Inundatievlak**

Er is geen landelijke richtlijn hoe om te gaan met de inundatievlakken. Vast staat, dat ze een wezenlijk onderdeel vormen van de waterlinie. Als zodanig vertegenwoordigen ze een belangrijke cultuurhistorische waarde. Bij het plannen van nieuwe gebouwen of opgaande beplanting moet rekening gehouden worden met de ligging in het inundatievlak. De daaraan verbonden cultuurhistorische waarden dienen meegewogen te worden bij de ruimtelijke afwegingen.

De aanleg van een havenkom is in beginsel niet strijdig met de aanwezigheid van een inundatievlak. Het aanleggen van waterpartijen vergrootte de effectiviteit van de inundatie.

4.1.2 (Voormalig) bedrijfsterrein

Het bedrijfsterrein Kleizuwe 105a wordt binnenkort verlaten in verband met verplaatsing van het bedrijf. Op die plaats wordt een woonwijk gerealiseerd. Dit gebied kent de volgende cultuurhistorische waarden: historische perceelsgrenzen, een waterloop die behoorde tot (de grens vormde van) het voormalig landgoed Welgelegen. Verder liep "Die nijwe dijck" over het bedrijfsterrein en grenst het aan de Vechtkade. Met deze waarden wordt in het ontwerp op de volgende wijze omgegaan.

Historische perceelsgrenzen

De oostelijke en de westelijke begrenzing van het terrein zijn historische perceelsgrenzen die in ieder geval al vóór 1832 bestonden en mogelijk middeleeuws zijn. De noordgrens is recenter. De oude noordgrens is wel op de kadasterkaart aangegeven, maar in het terrein niet meer te zien. Deze grens zal bij de ontwikkeling komen te vervallen. Gezien het feit dat deze lijn niet meer als perceelsgrens functioneerde en ook niet meer in het terrein zichtbaar is, gaan er daarmee geen belangrijke historische waarden verloren.

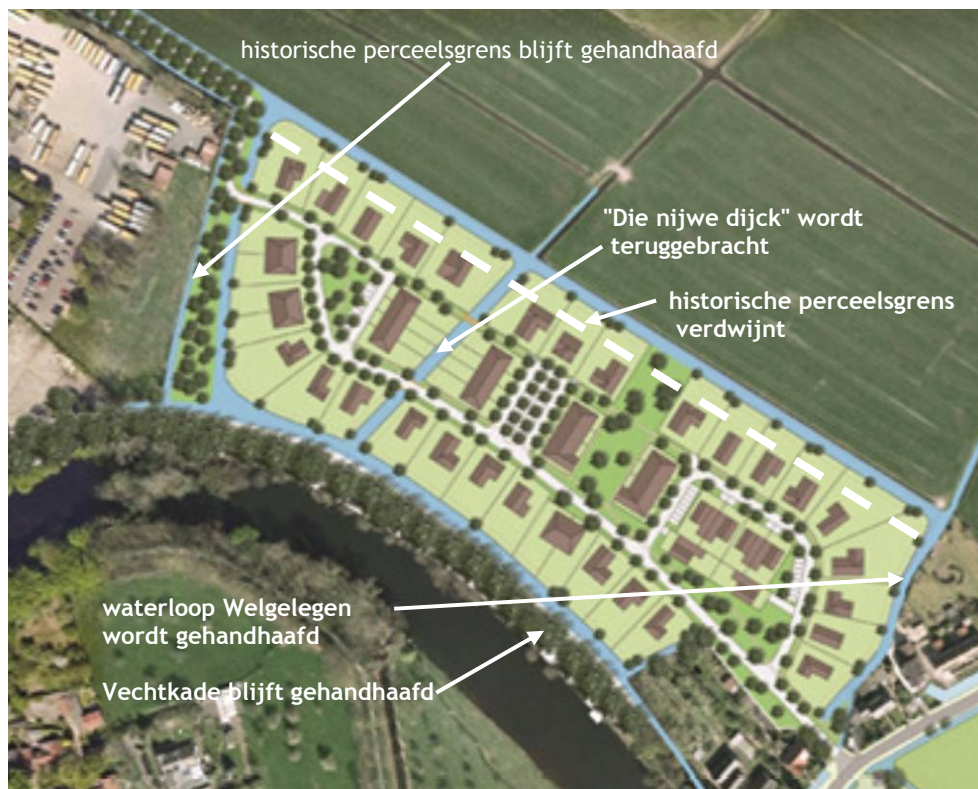
Die nijwe dijck

De middeleeuwse waterloop met kade "Die nijwe dijck" is in de loop der eeuwen sterk van karakter veranderd. De kade is overal verwijderd. Binnen het bedrijfsterrein was de waterloop niet zichtbaar. Alleen op de kadasterkaart was het beloop nog herkenbaar in een perceelsgrens. In het ruimtelijk ontwerp voor de woonbuurt die op deze plaats moet verschijnen, is de historische waterloop

weer teruggebracht. Daarmee wordt een interessant middeleeuws fenomeen weer in het terrein herkenbaar.

Welgelegen

De locatie grenst aan de oostzijde aan het gebied waar ooit het landgoed Welgelegen lag. De grens wordt gevormd door een kronkelige waterloop. Deze waterloop blijft in de woonbuurt gehandhaafd.

Afbeelding 18 - Ontwikkelingsvisie woonbuurt

Vechtkade

Het terrein grenst aan de zuidzijde aan de Vechtkade, die hier het karakter heeft van een wandelpark. Dit karakter wordt door de functieverandering niet aangetast.

De Plantage

De toekomstige woonbuurt grenst aan het monumentale complex De Plantage. Door de functieverandering van bedrijfsterrein naar woonwijk worden er geen veranderingen in de monumentale waarden van het landgoed De Plantage aangebracht.

4.1.3 Mitrailleurkazemat en omgeving

De waarden van de mitrailleurkazemat en de pillbox zijn hiervoor reeds beschreven. De gebouwen blijven gehandhaafd. De eigenaar overweegt om de wallen rondom de kazemat te restaureren. Deze hebben in de loop van ruim 80 jaar wel wat van hun profiel verloren. Restauratie naar het oorspronkelijk beloop (zie afbeelding 06) zou uit cultuurhistorisch oogpunt een goede zaak zijn, omdat daardoor de herkenbaarheid van de oorspronkelijke situatie van de kazemat wordt verbeterd.

Eventueel gebruik van de kazemat wordt toegejuicht, maar eventuele noodzakelijke bouwkundige ingrepen mogen uiteraard niet ten koste gaan van

cultuurhistorische waarden. Voor dergelijke ingrepen is een omgevingsvergunning (voor het onderdeel 'wijzigen monument') noodzakelijk. Het is aan te raden dergelijke plannen in een vroegtijdig stadium met de gemeente en de monumentencommissie af te stemmen.

Ten zuiden van de mitrailleurkazemat bevinden zich de restanten van een vervallen boerderij. Vooralnog wordt ervan uitgegaan dat deze restanten geen cultuurhistorische waarde vertegenwoordigen. Hier wordt in de toekomst een nieuwe woning gebouwd. Belangrijk daarbij is dat de pillbox gehandhaafd blijft (hoeft niet op dezelfde plaats). Verder is het te overwegen om de buitenzijde van de nieuwe woning van hout te maken, om daarmee symbolisch de ligging in de Nieuwe Hollandse Waterlinie te benadrukken.

4.2 Conclusies

- In het algemeen staan de aanwezige cultuurhistorische waarden de beoogde ontwikkelingen niet in de weg;
- de meeste geconstateerde historisch-geografische waarden blijven gehandhaafd;
- een enkele historisch-geografische waarde (een perceelsgrens) kan niet gehandhaafd worden; deze is thans in het terrein niet meer zichtbaar, waardoor het verlies van deze waarde niet van overwegend belang is;
- een andere historisch-geografische waarde (Die nijwe dijck) wordt weer teruggebracht, hetgeen positief is voor de herkenbaarheid;
- de doorsnijding van de historische Vechtkade dient archeologisch of anderszins cultuurhistorisch begeleid te worden, zodat aanwezige cultuurhistorische waarden kunnen worden gedocumenteerd.
- het gebruik van de kazemat en de groepsschuilplaatsen is positief; voor het uitvoeren van bouwkundige ingrepen is een omgevingsvergunning noodzakelijk.

's-Hertogenbosch, februari/maart 2016,

ir. J.J. Cuijpers
architect en stedenbouwkundige
(arch.reg.nr. 1.881109.003 en 2.881109.001)

Bijlagen bij deze rapportager:

<i>Bijlage 1: Geraadpleegde bronnen</i>	24
<i>Bijlage 2: Redengevende omschrijving mitrailleurkazemat</i>	26

DRIESSEN VREELAND B.V. CULTUURHISTORISCHE VERKENNING

LOCATIE KLEIZUWE 105a GEMEENTE STICHTSE VECHT

BIJLAGE 1: GERAADPLEEGDE BRONNEN

Blijdenstijn, Roland (2007): *Tastbare Tijd*, Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht, Utrecht, 2007.

Cruysheer, Anton (2007): *De polder Dorssewaard te Vreeland*, in: *Tussen Vecht en Eem*, 25e jaargang, nr. 1, pag. 38-52

Jonker-Duynstee, drs. Juliette en drs. Anton Cruysheer (2015): *Vreeland - 750 jaar geschiedenis in vogelvlucht*, Vreeland.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), (1942): *Topografische Karte der Niederlande 1:50.000, Sonderausgabe 1942, Blatt 31 Ost*; gereproduceerd in: Pater, dr. B.C., drs. B. Schoenmaker e.a.(2005): *Grote Atlas van Nederland 1930-1950, Zierikzee*, 2005.

Provincie Utrecht (2001): *Cultuurhistorische elementen in de provincie Utrecht*, 3e versie, Utrecht.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (2001): *Het Plantagehuis*, Monumentenregister Complexnummer: 520386, aangewezen 2001, Amersfoort.

Rijksdienst voor het cultureel erfgoed (2013): *Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening*, Amersfoort.

Rijksdienst voor het cultureel erfgoed (2016): *Monumentenbeschrijving historische tuin- en parkaanleg buitenplaats Vreedenhorst*, www.rce.nl, geraadpleegd 11 02 2016.

Steekproef, De (2015): *Vreeland, Kleizuwe 1 (Gemeente Stichtse Vecht, Ut.)*, Steekproefrapport 2015-12/01.

Steenbergen, Clemens e.a. (2009): *Atlas Nieuwe Hollandse Waterlinie*, Rotterdam, 2009.

Stichting voor Bodemkartering (1970): *Bodemkaart van Nederland, 1:50.000, blad 31 Oost*, Utrecht, Wageningen, 1970.

Uitgeverij Nieuwland: *Grote Historische Topografische Atlas Utrecht ±1905*, schaal 1:25.000, Tilburg, 2005.

Zijlman, J.B. van (1828): *kadastraal minuutplan gemeente Vreeland, sectie A. blad 01*.

www.hetutrechtsarchief.nl

www.kasteleninutrecht.eu/PlantageHuis.htm

www.militaryfactory.com

www.rijksdienstcultureelerfgoed.nl

DRIESSEN VREELAND B.V. CULTUURHISTORISCHE VERKENNING

LOCATIE KLEIZUWE 105a GEMEENTE STICHTSE VECHT

BIJLAGE 2: REDENGEVENDE OMSCHRIJVING MITRAILLEURKAZEMAT

Monumentnummer: 531541
N.v.t. 1393 ZG te NIGTEVECHT

Algemeen	Locatie
Monumentnummer: 531541	Provincie : Utrecht
Monumentnaam :	Gemeente : Stichtse Vecht
Status : Beschermd	Woonplaats: NIGTEVECHT (Vreeland)
Complexnummer : 531424	Buurt/wijk :
Aanwijzingsbesluit : 23-08-2013	Situering : Buiten de bebouwde kom
Inschrijving register: 18-04-2014	X-Y coörd : 131303-471468
Kadaster deel/nr : 63868/108	
Int. Kenteken : N	
Omschrijving	

Cluster 14. VIS-Mitailleurkazemat Vreeland.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

De VIS-MITRAILLEURKAZEMAT 'VREELAND' is een exemplaar van in seriematige vorm aan het bestaande defensiestelsel toegevoegde gewapend betonnen verdedigingswerken. Tussen 1928 en 1935 verschenen in een aantal delen het Voorschrift Inrichten Stellingen no. 77 (V.I.S.). Deze boekwerken zijn ontstaan uit de wens tot standaardisering van de bouw van gewapend betonnen groepsschuilplaatsen en gevechtsofstellingen, waar het tot dan toe aan ontbrak. Ondanks standaardisering zijn er meerdere varianten, met onder meer spiegelbeeldige constructie of toegangen in verschillende gevels. De kazemat ligt binnen een gekromde sloot die de Militaire Landgrond markeert. Tussen 1928 en 1935 verscheen in een aantal delen het Voorschrift Inrichten Stellingen no. 77 (V.I.S.). Deze boekwerken zijn ontstaan uit de wens tot standaardisering van de bouw van gewapend betonnen groepsschuilplaatsen en gevechtsofstellingen, waar het tot dan toe aan ontbrak. De voorschriften waren bedoeld voor de bouw van stellingen in oorlogsomstandigheden, door de troepen zelf. Voor vreedstijd zou de genie andere ontwerpen maken. Omdat het V.I.S. was bedoeld voor onervaren dienstplichtige militairen, waren de ontwerpen van de kazematten zo eenvoudig mogelijk, met rechthoekige vormen. Er werden verschillende bouw mogelijkheden per kazematttype gegeven, die aangepast konden worden aan de (oorlogs- en terrein)omstandigheden waaronder gebouwd moest worden.

Ook het weerstandsvermogen kon per bouwwerk verschillen, zijnde W 12-15, W 15-21 of W 21-28. Het eerste boekwerk van de V.I.S. was deel VII, Bouw van zware gewapend betonnen schuilplaatsen. Het gold vanaf de datum van verschijnen als norm voor de gehele Nederlandse krijgsmacht. In tegenstelling tot hetgeen door de titel wordt gesuggereerd handelt deel VII voornamelijk over gevechtsofstellingen. Slechts twee van de tien voorbeeldontwerpen betreffen schuilplaatsen. De voorschriften uit de V.I.S. waren sterk theoretisch van aard of gebaseerd op kennis en ervaringen uit de buurlanden en de Eerste Wereldoorlog. Er waren vanuit militaire kring dan ook verschillende kritische geluiden te horen, zowel over de gezondheidsrisico's van de manschappen, als in tactisch-technisch opzicht. Pas nadat een aantal V.I.S.-kazematten (in vreedetijd) was gebouwd, kwam er een oefenkazemat tot stand, bedoeld voor de opleiding van bedienend personeel. Dit leidde tot enkele aanpassingen van de reeds gebouwde werken. De meeste V.I.S.-kazematten zijn gebouwd aan nieuwe of verbeterde accessen in de Vesting Holland, waarvan 34 in de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Omschrijving

VIS-MITRAILLEURKAZEMAT 'VREELAND' is gebouwd in 1935 als frontale verdediging van de Provinciale Weg Hilversum-Haarlem. De kazemat ligt iets ten oosten van Vreeland tussen de Kleizuwe en de parallel hiermee aangelegde Vreelandseweg. De kazemat heeft een rechthoekige grondvorm en is gebouwd van gewapend beton volgens het Voorschrift Inrichten Stellingen (V.I.S.) no. 77 type V. Het bouwwerk is één bouwlaag hoog. Het heeft een plat dak, dat niet meer is aangeaard. De wanddikten variëren van 1.00 m. en 1.80 m. tot 2.30 m, bij het schietgat, afhankelijk van het benodigde weerstandsvermogen. Aan de bovenzijde is er een dekking van 1.50 m beton. De ingang van de kazemat bevindt zich in de enige niet (ten dele) aangeaarde gevel; boven de toegang een reliëf met "Vreeland//1935". Het schietgat voor de mitrailleur (rechts in de gevel) is versterkt met ijzeren spoorstaven, maar is afgedekt met twee ijzeren deuren.

Waardering

De V.I.S.-MITRAILLEURKAZEMAT 'VREELAND' is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd. Daarna door anderen gedurende decennia versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op:
 - a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw),
 - b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw)
 - c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)Het onderdeel dateert uit 1935 en is een voorbeeld van een V.I.S.-kazemat, naar het Voorschrift Inrichten Stellingen. Deze voorschriften verschenen tussen 1928 en 1935 met als doel een standaardisering van stellingen en bedoeld voor de bouw daarvan in oorlogstijd door de troepen zelf.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.
- * Het onderdeel is vrij zeldzaam omdat er slechts 34 V.I.S.-kazematten in de Nieuwe Hollandse Waterlinie zijn gebouwd.
- * Het onderdeel is gaaf bewaard en laat zich naar vorm en functie nog goed in het veld herkennen.